
Motivace k účasti na aktivitách temného cestovního ruchu

Motivation to the Participation of Activities of the Dark Tourism

RNDr. Josef Navrátil, Ph.D. / e-mail: jnav@ef.jcu.cz

Ing. Kamil Pícha, Ph.D. / e-mail: kpicha@ef.jcu.cz

Katedra obchodu a cestovního ruchu, Ekonomická fakulta,
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

NAVRÁTIL, J. a PÍCHA, K. Motivace k účasti na aktivitách temného cestovního ruchu. *Czech Journal of Tourism*, 2012, roč. 1, č. 2, s. 156-167.

Abstrakt

Článek se zabývá identifikací různých motivů účastníků cestovního ruchu k návštěvě míst a atrakcí cestovního ruchu, které jsou nějakým způsobem spojeny s přítomností smrti. Z dostupných postupů byla zvolena metoda řízených rozhovorů zaznamenávaných tazateli do připraveného dotazníku. Stanovený cíl byl sledován v modelové oblasti jihozápadních Čech zahrnujících Jihočeský a Plzeňský kraj. Motivy k návštěvě dílčích atrakcí temné turistiky byly sledovány dotazem na souhlas s existencí každého motivu k účasti na každé aktivitě temného cestovního ruchu zvlášť. Respondenti měli rozhodnout, zda daný motiv je nebo není vhodným motivem k účasti na jednotlivých aktivitách temného cestovního ruchu. Bylo rovněž zjištěno, že jednu atraktivitu cestovního ruchu nebo místo spojené s temným cestovním ruchem navštěvuje široké spektrum motivačně odlišných návštěvníků. Toto zjištění je v souladu s obecně známým charakterem atrakcí cestovního ruchu souvisejícím s kulturním dědictvím. Potvrzeno bylo též, že typ návštěvníka hraje nejvýznamnější roli v odlišnosti mezi vhodností jednotlivých motivů k návštěvě v různých částech spektra atrakcí temného cestovního ruchu.

Klíčová slova

pieta, zábava, poučení, temný cestovní ruch, motivace, Česká republika

Abstract

The paper deals with identification of various motives of tourists to visit the location and tourism attractions that are related with the presence of the death. The survey was done by means of the methods of structured interviews that were recorded by questionnaires into the prepared questionnaire. Respondents were addressed in the model area of south-western Bohemia that includes South-Bohemian and West-Bohemian Region. Motives leading to the visit of particular attractions of the dark tourism were separately researched. Respondents were asked to decide, if the given motive is or is not suitable in order to participate on particular activities of the dark tourism. It was discovered that one tourist attraction or dark-tourism-related location is visited by a high number of motivationally differentiated visitors. This finding is in compliance with the generally known character of tourism attractions related to the cultural heritage. It was also confirmed that the type of visitor is the strongest factor of the difference among particular motives' suitability to the visit of various dark tourism attractions.

Keywords

Reverence, entertainment, lesson, dark tourism, motivation, the Czech Republic

Klasifikace JEL: L83, Z10 / **Přijato:** 12. 11. 2012

Úvod

Zájem o temný cestovní ruch není zcela nový (Sharpley, 2009) avšak má vzrůstající tendenci a jeho studium se během posledních deseti let stalo etablovanou vědní disciplínou cestovního ruchu (Stone, 2012).

Základním kamenem temného cestovního ruchu je vývoj vztahu sekularizované západní společnosti k přítomnosti smrti ve svém životě (Stone, 2012) v souvislosti s kulturními změnami této společnosti jako celku. Smrt v každodenním životě postmoderní společnosti chybí a stala se tak, díky globálním médiím, využívajícím podvědomé fascinace smrtí, vyhledávaným prvkem také v případě cestovního ruchu (Stone, 2009). Existence aktivit označovaných jako temný cestovní ruch má však mnohem hlubší kořeny sahající k základům křesťanské společnosti a především k jejím změnám v historickém vývoji (Sharpley, 2009), v nichž klíčovou úlohu sehrálo období romantismu 19. století (Lennon a Foley, 2006).

Tento složitý a v dynamicky se měnící společnosti zakotvený typ cestovního ruchu je tak obtížně definovatelný (k literárnímu přehledu definic temného cestovního ruchu viz Stone, 2012: 1567–1570). Typologicky se jedná o cestování s cílem navštívit místa, které jsou spojena s prezentací lidské smrti a utrpení (Sharpley, 2005; Stone, 2006). Jeho studium zahrnuje především problematiku spojenou s časovým odstupem „temných“ událostí, tedy s otázkami, jak se dané místo stalo „atraktivitou temného cestovního ruchu,“ jakou úlohu v návštěvě místa hraje smrt a utrpení lidí a jak jsou takováto místa využívána např. z politických (Sharpley, 2009) nebo vzdělávacích důvodů (Kang, Scott, Lee a Ballantyne, 2012). Temný cestovní ruch má ovšem také mnoho společného s „heritage tourism“ (Biran, Poria a Oren, 2011) a, co je podstatné, je spojen s hlubokým emočním prožitkem (Mowatt a Chancellor, 2011). V teoretické literatuře se nejčastěji setkáváme se třemi přístupy v definování aktivit a atraktivit temného cestovního ruchu. Podle strany nabídky patří k nejcitovanějším spektrum temného cestovního ruchu vypracované Stonem (2006), které je založeno na přístupu publikovaném Lennonem a Foleyem (2006) a zahrnuje temné zábavné parky, temné výstavy, temné žaláře, temná místa odpočinku, temné svatyně, temná místa konfliktů, temná místa genocidy. Podle strany poptávky je nejčastější analytický přístup založený na motivacích k návštěvě míst spadajících mezi atraktivitu temného cestovního ruchu. Spektrum motivací založených na potřebách ukotvených v kultuře je, jak již bylo zmíněno výše, nesmírně široké a jen obtížně uchopitelné. Rozsáhlou polemiku na toto téma publikoval nejnověji Stone (2012), popřípadě v úvodu i Bigley, Lee, Chon a Yoon (2010). Propojení obou přístupů v typologizaci temného cestovního ruchu navrhl Sharpley (2009: 20), který definoval na základě charakteru původu atraktivit temného cestovního ruchu a míry „temnosti“ v poptávce po temném cestovním ruchu čtyři typy temné turistiky:

- **bledý cestovní ruch**, charakterizovaný poptávkou bez významného zájmu o smrt a návštěvou míst, která nejsou záměrně budována jako atraktivita temného cestovního ruchu;
- **šedá poptávka po cestovním ruchu**, čímž je míněna návštěva míst záměrně nebudovaných jako atraktivita temného cestovního ruchu avšak kde jsou účastníci fascinováni smrtí;

- šedá nabídka cestovního ruchu zahrnující místa záměrně komercializující smrt, která jsou nicméně navštěvována převážně lidmi, jejichž zájem o smrt není hlavním motivem k návštěvě takového místa;
- černý cestovní ruch tvořený místy záměrně komercializujícími smrt a navštěvovanými převážně lidmi fascinovanými smrtí.

Výsledky analytických prací však ukazují, že základem pro typologizaci aktivit temného cestovního ruchu zůstává skutečnost, za jak „temné“ dané místo sami návštěvníci považují (Biran, et al. 2011).

Na základě výše uvedeného bylo cílem příspěvku zvoleno posouzení strukturace motivů k účasti na dílčích aktivitách temného cestovního ruchu a to jak ve vzájemném vztahu jednotlivých dílčích aktivit temného cestovního ruchu, tak i vztahu poptávkového segmentu k dílčím aktivitám temného cestovního ruchu.

Metodika

Naplnění stanoveného cíle příspěvku je založeno na identifikaci vzájemně odlišných typů motivů k návštěvě atraktivit temného cestovního ruchu. Spektrum atraktivit temného cestovního ruchu je diverzifikované a taktéž poptávka po dílčích typech atraktivit temné turistiky je rozmanitá. V souladu s výsledky prezentovanými ve stěžejních publikacích k účasti na temné turistice (Lennon a Foley, 2006; Sharpley, 2009; Stone, 2012) byly identifikovány tři vzájemně odlišné a přitom časté motivy vedoucí účastníka cestovního ruchu k návštěvě atraktivit temného cestovního ruchu. Jsou jimi zábava, poučení a pieta.

Z dostupných postupů byla zvolena metoda řízených rozhovorů zaznamenávaných tazateli do připraveného dotazníku. Stanovený cíl byl sledován v modelové oblasti jihozápadních Čech zahrnujících Jihočeský a Plzeňský kraj. Volba respondentů byla založena na stratifikovaném náhodném výběru (Robinson, 1998). Stratifikačním kritériem byl zvolen počet obyvatel sídla respondenta. Místa dotazování byla zvolena náhodně z databáze sídel podle počtu obyvatel. Dotazování probíhalo v letní sezóně 2007 prostřednictvím studentek a studentů Ekonomické fakulty JU v Českých Budějovicích po pilotáži provedené na 25členném vzorku v červnu 2007. Osloveno bylo 1033 respondentů. Vzhledem k tomu, že pro praktické využití výsledků nás zajímají pouze odpovědi obyvatel, kteří se účastní aktivit cestovního ruchu, byl řízený rozhovor proveden pouze s respondenty, kteří v roce 2006 nebo 2007 alespoň 1x vycestovali na nejméně dvoudenní výlet mimo hranice kraje příslušného místa jejich trvalého bydliště. Těchto respondentů bylo 560.

Motivy k návštěvě dílčích atraktivit temné turistiky byly sledovány dotazem na souhlas s existencí každého motivu k účasti na každé aktivitě temného cestovního ruchu zvlášť. Respondenti měli rozhodnout, zda daný motiv je nebo není vhodným motivem k účasti na jednotlivých aktivitách temného cestovního ruchu. Aktivity temného cestovního ruchu byly vybrány ze spektra aktivit temného cestovního ruchu (Stone, 2006), tak aby byly pokryty všechny hlavní aktivity, míra přítomnosti smrti (Lennon a Foley, 2006) a zároveň dotazník zůstal na přípustné úrovni zatížení respondenta. Sledováno tak bylo devět aktivit: návštěvy představení „středověkých“ rytířských souborů; návštěvy muzeí

válek a zbraní; návštěvy výstav typu „Bodies – The Exhibition“; návštěvy míst válečných střetnutí a bitev; návštěvy míst smrti známých osobností; návštěvy hřbitovů spojených s významnými událostmi; návštěvy míst masového vraždění; návštěva míst právě probíhající katastrofy; přítomnost při veřejné popravě. Tyto otázky byly doplněny o základní segmentační kritéria významná pro účast na aktivitách temného cestovního ruchu: pohlaví; věk; příslušnost k některému náboženství a vztah k historii, který byl sledován otázkou, zda respondentka či respondent považují historii za zajímavou, nebo nudnou.

Vhodnost motivu k účasti na dané aktivitě temného cestovního ruchu byla posouzena nejprve četnostně s grafickým vyjádřením a následně byla testována hypotéza o shodě významu kombinací motivů k účasti na dílčích typech aktivit temného cestovního ruchu. Vzhledem k tomu, že byly binárně posuzovány tři motivy, byl výsledný počet kombinací vhodnosti motivů roven osmi. Tato hypotéza byla testována chí-kvadrát testem dobré shody (STATSOFT, 2011) četnosti odpovědí zastoupení dílčích kombinací motivů mezi typy aktivit temného cestovního ruchu. Stejně tak byla testována další hypotéza o vlivu segmentačních kritérií na zastoupení četností odpovědí v kategoriích kombinací motivů vhodných k provozování jednotlivých aktivit temného cestovního ruchu. Použito bylo taktéž chí-kvadrát testu dobré shody, tentokrát pro četnosti odpovědí zastoupení dílčích kombinací motivů mezi typy segmentů podle dílčích segmentačních kritérií – pohlaví, příslušnost k náboženství a vztah k historii (Tabulka 1).

Tabulka 1: Charakteristiky dotazovaného vzorku, n = 560.

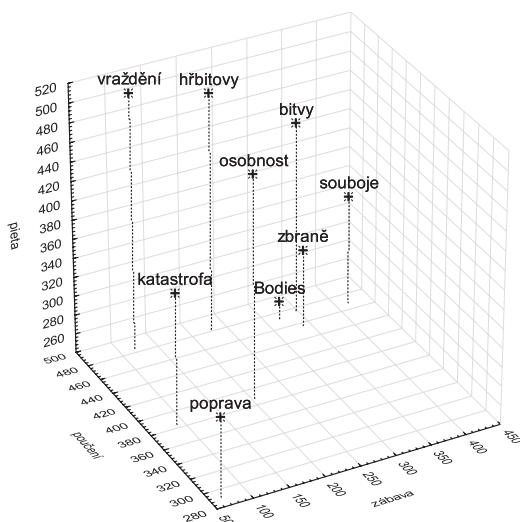
Charakteristiky dotazovaného vzorku	%
Pohlaví	
žena	53,04
muž	46,96
Věk	
18-30	34,29
31-40	23,93
41-50	25,54
51-60	11,07
61-70	3,93
70 +	1,25
Náboženské vyznání	
ano	19,64
ne	80,36
Vztah k historii	
Historie je zajímavá.	80,71
Historie je nudná.	19,29

Výsledky a diskuze

Aktivity temné turistiky

Základní posouzení strukturace spektra aktivit temné turistiky podle motivů k účasti mohlo být provedeno na základě analýzy četností odpovědí (Obrázek 1). Z výsledků je patrné, že hlavním kritériem diferenciací dílčích aktivit spektra temné turistiky je motiv zábavy. Variační rozpětí tohoto motivu mezi dílčími aktivitami dosáhlo hodnoty 352 odpovědí. Ani variační rozpětí motivu piety, stejně jako poučení, však nejsou nevýznamná – 248, resp. 194. Tento výsledek potvrzuje oprávněnost použití spektra tří odlišných motivů k účasti na aktivitách temné turistiky. Taktéž identifikuje jejich mnohorozměrný charakter, protože ani jeden ze tří sledovaných faktorů motivace není schopen samostatně potvrdit existenci kontinua „světlejší“ – „temnější“ temný cestovní ruch, (skupiny vytvořené v rámci jednotlivých sledovaných motivů se vzájemně nepřekrývají a u jednotlivých aktivit se v motivech tyto tři motivy prolínají v různé míře zastoupení, což potvrdila následující analýza).

Obrázek 1: Počet odpovědí na vhodnost motivu k návštěvě dílčích aktivit temného cestovního ruchu, n = 560

Vysvětlivky: souboje = návštěvy představení „středověkých“ rytířských soubojů; zbraně = návštěvy muzeí válek a zbraní; Bodies = návštěvy výstav typu „Bodies – The Exhibition“; bitvy = návštěvy míst válečných střetnutí a bitev; osobnost = návštěvy míst smrti známých osobností; hřbitovy = návštěvy hřbitovů spojených s významnými událostmi; vraždění = návštěvy míst masového vraždění; katastrofa = návštěva míst právě probíhající katastrofy; poprava = přítomnost při veřejné popravě.

Motivem k účasti na aktivitách temného cestovního ruchu může být podle respondentů kterákoliv z kombinací tří hlavních sledovaných motivačních faktorů (Tabulka 2). Pro celek všech devíti aktivit spektra temného cestovního ruchu byla minimální kombinace vhodnosti motivů pro účast zjištěna pro zábavu jako samostatný motiv a pro kombinaci návštěvy z motivů zábavy a piety. Nízký počet odpovědí na vhodnost kombinace motivů zábavy a piety je v souladu s očekáváním, že tyto dva motivy lze jen obtížně vzájemně kombinovat bez prostředníka v poučení. Překvapivé je naopak zjištění velmi nízkého počtu odpovědí vhodnosti motivu čisté zábavy a to především na „světlé“ straně spektra aktivit temného cestovního ruchu. V této části spektra přitom nebyla zaznamenána vyšší frekvence odpovědí ani u primárně zábavně orientovaných aktivit, kterými jsou např. představení „středověkých“ rytířských soubojů (Stone, 2006). Poměrně vysokého počtu odpovědí dosáhla vhodnost motivu buď pouze poučení, nebo pouze piety. Motiv poučení byl jako jediný významný pro návštěvu identifikován pro typ „temných“ výstav, který byl sledován na příkladu výstavy „Bodies – The Exhibition“. Samostatný motiv piety pro návštěvu je vhodný podle respondentů především pro místa smrti významné osobnosti. Vysoké hodnoty odpovědí zaznamenala kombinace motivů zábavy a poučení a to především u aktivit na „světlejší“ straně spektra temné turistiky - představení „středověkých“ rytířských soubojů a „temných“ výstav typu „Bodies – The Exhibition“ i výstav válek a zbraní. Vysokých hodnot dále dosáhla kombinace odpovědí s označením všech sledovaných motivů jako vhodných k návštěvě – zde se naopak jedná především o aktivity na „nejtemnější“ straně spektra temného cestovního ruchu – přítomnost při veřejné popravě a také návštěva právě probíhající katastrofy. V četnostech odpovědí se na druhém místě nachází kombinace motivů všech tří sledovaných motivačních faktorů, jež má nejčtenější zastoupení u návštěv představení „středověkých“ rytířských soubojů a míst válečných střetnutí a bitev. Nejvíce odpovědí má, jako vhodná pro návštěvu míst temného cestovního ruchu, kombinace motivů poučení a piety, ježto dominuje aktivitám „temnější“ části spektra temného cestovního ruchu – především návštěvám míst masového vraždění a dále pak návštěvám míst právě probíhající katastrofy a návštěvám hřbitovů. Motivy k návštěvě dílčích aktivit temného cestovního ruchu se tak vzájemně podstatně liší a jednotlivé aktivity vykazují odlišnou charakteristiku dominantních faktorů motivace k návštěvě.

Tabulka 2: Procenta zastoupení odpovědí na vhodnost kombinace motivů pro dílčí aktivity temného cestovního ruchu, n = 560; chí-kvadrát = 1950,39; počet stupňů volnosti = 56; p < 0,001.

	souboje	zbraně	Bodies	bitvy	osobnost	hřbitovy	vraždění	katastrofa	poprava
žádný motiv	6 %	11 %	10 %	6 %	8 %	5 %	4 %	17 %	33 %
pieta	2 %	4 %	2 %	2 %	17 %	6 %	7 %	10 %	13 %
pieta, poučení	11 %	14 %	12 %	25 %	36 %	46 %	65 %	47 %	37 %
pieta, poučení, zábava	46 %	36 %	30 %	48 %	28 %	34 %	17 %	8 %	7 %
poučení, zábava	21 %	20 %	24 %	7 %	4 %	4 %	2 %	4 %	3 %
zábava	5 %	1 %	2 %	4 %	2 %	2 %	2 %	2 %	1 %
poučení	6 %	11 %	18 %	4 %	2 %	2 %	3 %	10 %	6 %
pieta, zábava	3 %	3 %	1 %	2 %	3 %	2 %	1 %	3 %	1 %

Vysvětlivky: viz Obrázek 1

Ze sledovaných aktivit temného cestovního ruchu má specifické postavení účast na veřejné popravě, která leží jednoznačně na „nejtemnějším“ kraji spektra temného cestovního ruchu, neboť má charakter prožívané smrti v okamžiku návštěvy a v přímém kontaktu s umírajícím (Sharpley, 2009). Jako taková byla pro většinu respondentů návštěva této „atraktivní“ nepředstavitelná u žádného ze tří předkládaných motivů k posouzení. To bezesporu ovlivnilo výsledky celkového posouzení vhodnosti motivů. Můžeme se domnívat, že tento prvek „neúčasti v žádném případě“ ovlivnil i odpovědi v případě návštěvy míst právě probíhajících katastrof (srovnej postavení obou těchto typů v Obrázku 1). Oba tyto typy spojuje prvek prožití autentičnosti bez existence prvku historie (Sharpley, 2009). Na výsledky předchozích dvou typů navazují výsledky zjištěné pro typ návštěvy míst masového vraždění, a to především zásadním významem kombinace piety a poučení pro motivaci k návštěvě. S nimi je spojují i nízké hodnoty všech kombinací odpovědí se zábavou. Naopak je odlišuje nízký počet odpovědí „neúčasti v žádném případě“, což odráží problematiku etiky a morálky v temném cestovním ruchu (Wight, 2009). Pro tyto tři typy temného cestovního ruchu je tak charakteristická dominance piety s příklonem k poučení a odmítání zábavy. Druhou skupinu aktivit temné turistiky podle odpovědí respondentů tvoří aktivity, jejichž jádro motivů k návštěvě leží v kombinaci piety a poučení, popřípadě i zábavě, ale pouze ve spojení s pietou nebo poučením. K nim patří návštěvy míst smrti známé osobnosti a návštěva hřbitovů. Tedy míst přímo spojených se smrtí a míst, v nichž je smrt explicitně přítomná ovšem pouze v historickém měřítku (Stone, 2006). K nim lze z tohoto pohledu přiřadit také návštěvy míst válečných střetnutí a bitev, které jsou svým charakterem obdobné, avšak v odpovědích respondentů se častěji v kombinaci důvodu k návštěvě projevuje zábava ve spojení s poučením a pietou. Tvoří tak jakýsi přechodový prvek mezi druhou skupinou aktivit temného cestovního ruchu

a třetí, které je charakteristická malým významem piety v motivech k návštěvě a příklonem k zábavě. Jde o „atraktivitu“, jež nejsou spojeny přímo se smrtí ale jedná se pouze o její obrazy bez přímé návaznosti na historii daného místa (Sharpley, 2009). Jedná se o zbývající tři aktivity – představení „středověkých“ rytířských soubojů, výstavy typu „Bodies – The Exhibition“ a muzea válek a zbraní.

Spektrum aktivit temné turistiky tak lze posoudit na základě motivů s póly v zábavě a pietě, kde je hlavním modulačním prvkem poučení (Cohen, 2011), které je považováno za základ aktivit temného cestovního ruchu (Stone, 2012).

Vliv typu návštěvníka

Aktivity temné turistiky jsou spojeny s pohybem na hraně etických dilemat nejen v cestovním ruchu (Lennon a Foley, 2006), a proto je známa diferenciací poptávky po jejích dílčích typech (Sharpley, 2005). Proto jsme se pokusili identifikovat potenciální rozdíly v kombinacích zvolených motivů k návštěvě dílčích typů temné turistiky.

Tabulka 3: Podíly odpovědí na vhodnost kombinací motivací k návštěvě podle pohlaví, n = 560

	poprava		katastrofa		vraždění		bitvy		zbraně	
	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži
žádný motiv	37%	27%	19%	14%	4%	3%	5%	8%	13%	8%
pieta	15%	11%	11%	9%	5%	10%	3%	2%	4%	3%
pieta, poučení	36%	38%	51%	42%	70%	59%	31%	19%	20%	9%
pieta, poučení, zábava	4%	10%	3%	13%	15%	20%	45%	52%	35%	38%
poučení, zábava	2%	4%	3%	5%	2%	1%	5%	11%	15%	26%
zábava	0%	2%	1%	3%	1%	2%	4%	3%	1%	1%
poučení	4%	7%	11%	10%	3%	3%	4%	3%	10%	11%
pieta, zábava	1%	1%	2%	4%	0%	2%	2%	3%	3%	4%
počet	297	263	297	263	297	263	297	263	297	263
chí-kvadrát	22,46		30,18		14,27		20,46		25,05	
p	< 0,01		< 0,001		< 0,05		< 0,01		< 0,001	

Tabulka 4: Podíly odpovědí na vhodnost kombinací motivací k návštěvě podle náboženského vyznání, n = 560

	poprava		bitvy		„Bodies“	
	náboženského vyznání	bez vyznání	náboženského vyznání	bez vyznání	náboženského vyznání	bez vyznání
žádný motiv	39 %	31 %	10 %	5 %	15 %	9 %
pieta	17 %	12 %	5 %	2 %	3 %	2 %
pieta, poučení	30 %	38 %	20 %	27 %	9 %	13 %
pieta, poučení, zábava	4 %	7 %	44 %	49 %	20 %	32 %
poučení, zábava	6 %	2 %	6 %	8 %	24 %	24 %
zábava	0 %	1 %	8 %	3 %	1 %	2 %
poučení	4 %	6 %	5 %	4 %	27 %	16 %
pieta, zábava	0 %	1 %	2 %	3 %	2 %	1 %
počet	110	450	110	450	110	450
chi-kvadrát	14,53		15,75		15,82	
p	< 0,05		< 0,05		< 0,05	

V našem souboru dat se podařilo prokázat vliv alespoň jednoho ze tří sledovaných kritérií u šesti z devíti aktivit (Tabulka 3, Tabulka 4, Tabulka 5). Rozdílné postoje u všech tří sledovaných kritérií byly zaznamenány pouze u přítomnosti na veřejných popravách. Ženy oproti mužům častěji volily variantu „neúčasti v žádném případě“, stejně tak i věřící. Ti, kteří mají zájem o historii, volili častěji jako motiv návštěvy kombinaci poučení a piety. Pohlaví respondenta bylo zaznamenáno jako nejčastější prvek ovlivňující rozhodování o motivacích k účasti na aktivitách temného cestovního ruchu. Kromě účasti na veřejných popravách totiž ovlivňuje vztah k motivaci i v případě ostatních dvou aktivit „temnější“ části temného cestovního ruchu a dále také motivaci k návštěvě válečných střetnutí a bitev, stejně jako muzeí a expozic válek a zbraní. To však není překvapivé, neboť války a zbraně jsou doménou především mužů a nikoliv žen (Auster a Mansbach, 2012). V obou těchto případech ženy volily spíše motivaci piety a poučení, zatímco muži kombinaci zábavy a poučení. Také v případě návštěv aktuálních katastrof a míst hromadného vraždění ženy upřednostnily kombinaci motivů piety a poučení, zatímco muži se přiklínili ke kombinaci pieta, poučení a zábava.

Tabulka 5: Podíly odpovědí na vhodnost kombinací motivací k návštěvě podle vztahu k historii, n = 560

	poprava		vraždění	
	nezajímavá	zajímavá	nezajímavá	zajímavá
žádný motiv	28 %	34 %	7 %	3 %
pieta	17 %	13 %	12 %	6 %
pieta, poučení	27 %	39 %	53 %	68 %
pieta, poučení, zábava	11 %	6 %	20 %	17 %
poučení, zábava	6 %	3 %	3 %	1 %
zábava	2 %	1 %	3 %	1 %
poučení	6 %	6 %	0 %	3 %
pieta, zábava	5 %	0 %	2 %	1 %
počet	108	452	108	452
chí-kvadrát	29,11		20,13	
p	< 0,001		< 0,01	

Vliv vztahu k historii se poměrně překvapivě podařilo prokázat, kromě poprav, už pouze v případě návštěvy míst masového vraždění. Vliv příslušnosti k některému z náboženství byl pak prokázán u motivací k návštěvě míst válečných střetnutí a bitev a také k návštěvě výstavy typu „Bodies – The Exhibition“. V obou těchto případech větší procento věřících volilo variantu „neúčasti v žádném případě“, v případě výstav typu „Bodies – The Exhibition“ pak i více poučení.

Závěr

V poptávce po jednotlivých typech temné turistiky existují podstatné rozdíly. V odpovědích se podařilo identifikovat existenci tří základních typů aktivit temného cestovního ruchu, která je dána mírou přítomnosti nebo absence smrti v přímé spojitosti s navštíveným místem (Stone, 2006; Sharpley, 2009). Z pohledu poptávky tak ve spektru aktivit temného cestovního ruchu existují analogické rozdíly, jaké byly zjištěny i ve spektru nabídky (Stone, 2006). Nicméně u velké části námi sledovaných aktivit projevují o dílčí místa zájem takové poptávkové typy návštěvníků, které jsou z pohledu motivace zcela odlišné. U všech aktivit byl totiž zjištěn výskyt všech typů odpovědí, což nás upozorňuje na existenci potenciálních konfliktů při využívání jednoho turistického prostoru větším množstvím motivačně diferenciováných návštěvníků. Tato skutečnost představuje obecný problém návštěvnosti míst spojených s kulturním dědictvím (Poria, Butler a Airey, 2004). Projevuje se zde vliv „posvátnosti“ takovýchto míst pro specifické kultury (Seaton, 2009) nebo jejich části (Cohen, 2011). Podařilo se taktéž potvrdit, že tyto rozdíly v odlišných motivech k návštěvě jsou dány typem návštěvníka. Typ návštěvníka se pak nejsilněji pro-

jevuje v rozdílech zastoupení vhodnosti motivů k návštěvě v různých částech spektra atraktivit temného cestovního ruchu, ovšem vždy místně spojených s explicitními projevy smrti přímo na daném místě (místa válečných střetnutí a bitev, místa masového vraždění a účast na popravě).

Conclusion

Important differences exist in the demand for the particular types of dark tourism. We have succeeded to identify the existence of three basic types of activity of the dark tourism, which is given by the extent of the presence or absence of the death in the direct connection with the visited place (Stone, 2006; Sharpley, 2009). Differences analogical to those that were revealed in case of the spectrum of supply, exist in the spectrum of the activities of the dark tourism also from the point of view of the demand (Stone, 2006). Nevertheless, most of the observed activities include partial places that are the object of interest of the completely different types of demand, from the point of view of the motivation. In fact, we have revealed the occurrence of all types of answers for all researched activities, which points out the existence of potential conflicts when exploiting on tourist space by higher number of motivationally differentiated visitors. However, this is a general problem of the structure of visitors of the locations related to the heritage (Poria, Butler a Airey, 2004). There is showing the impact of “sacredness” of such places for specific cultures (Seaton, 2009) or their parts (Cohen, 2011). It was also successfully confirmed that the above mentioned differences in different motives for a visit are given by the type of the visitor. Then the type of the visitor manifests itself in the strongest way right in the difference of the proportion of the suitability of the particular motives for a visit in diverse parts of the spectrum of the dark tourism attractions. However, those attractions are always locally related with the explicit manifestation of the death right in the given place (scenes of the wartime encounters and battles, scenes of the mass-murdering or mass destruction or attendance on execution).

Poděkování

Na tomto místě bychom rádi poděkovali všem studentkám a studentům, kteří se podíleli na terénním provedení řízených rozhovorů a taktéž všem, kdo se řízených rozhovorů zúčastnili. Výzkum byl proveden v rámci řešení výzkumného záměru MSM 6007665806.

Literatura

- AUSTER, C. J. and MANSBACH, C. S. The gender marketing of toys: An analysis of color and type of toy on the Disney store website. *Sex Roles*, 2012, vol. 67 no. 7-8, pp. 375–388.
- BIGLEY, J. D., LEE, C., CHON, J. and YOON, Y. Motivations for war-related tourism: A case of DMZ visitors in Korea. *Tourism Geographies*, 2010, vol. 12, no. 3, pp. 371–394.
- BIRAN a., PORIA, Y. and OREN, G. Sought experiences at (dark) heritage sites. *Annals of Tourism Research*, 2011, vol. 38, no. 3, pp. 820–841.
- COHEN, E. H. Educational dark tourism at an populo site: The Holocaust Museum in Jerusalem. *Annals of Tourism Research*, 2011, vol. 38, no. 1, pp. 193–209.
- KANG, E., SCOTT, N., LEE, T. J. and BALLANTYNE, R. Benefits of visiting a ‘dark tourism’ site: The case of the Jeju April 3rd Peace Park, Korea. *Tourism Management*, 2012, vol. 33, no. 2, pp. 257–265.
- LENNON, J. and FOLEY, M. *Dark tourism: Attraction of death and disaster*. 2nd ed. London : Thompson Learning, 2006. 185 p.
- MOWATT, R. A. and CHANCELLOR, C. H. Visiting death and life: Dark Tourism and Slave Castles. *Annals of Tourism Research*, 2011, vol. 38, no. 4, pp. 1410–1434.
- PORIA, Y., BUTLER, R. and AIREY, D. The meaning of heritage sites for tourists: The case of Massada. *Tourism Analysis*, 2004, vol. 9, no. 1/2, pp. 15–22.
- ROBINSON, G. M. *Methods and Techniques in Human Geography*. 1st ed. Chichester, United Kingdom : John Wiley and Sons, 1998. 556 p.
- SHARPLEY, R. Travels to the edge of darkness: Towards a typology of “Dark Tourism”. In Ryan, C., Page, S. J. and Aicken, M. (Eds.) *Taking tourism to the limits: Issues, concepts and managerial perspectives*. London : Elsevier Ltd., 2005, s. 215–226.
- SHARPLEY, R. Shedding light on dark tourism: An introduction. In Shapley, R. and Stone, P. R. (Eds.) *The darker side of travel: The theory and practice of dark tourism*. Bristol : Channel View Publications, 2009, s. 3–22.
- SEATON a.. Purposeful otherness: Approaches to the management of thanatourism. In Shapley, R. and Stone, P. R. (Eds.) *The darker side of travel: The theory and practice of dark tourism*. Bristol : Channel View Publications, 2009, s. 75–108.
- STATSOFT *Electronic Statistics Textbook* [online]. Tulsa: StatSoft 2011, [cit. 12. října 2011]. Dostupné na WWW < <http://www.statsoft.com/textbook/> >
- STONE, P. R. A dark tourism spectrum: Towards a typology of death and macabre related tourist sites attractions and exhibitions. *Tourism*, 2006, vol. 54, no. 2, pp. 145–160.
- STONE, P. R. Making absent death present: Consuming dark tourism in contemporary society. In Shapley, R. and Stone, P. R. (Eds.) *The darker side of travel: The theory and practice of dark tourism*. Bristol : Channel View Publications, 2009, s. 23–38.
- STONE, P. R. Dark tourism and significant other death: Towards a model of mortality mediation. *Annals of Tourism Research*, 2012, vol. 39, no. 3, pp. 1565–1587.
- WIGHT, C. Contesteed national tragedies: An ethical dimension. In Shapley, R. and Stone, P. R. (Eds.) *The darker side of travel: The theory and practice of dark tourism*. Bristol : Channel View Publications, 2009, pp. 129–144.